

מענתא עמיקתא

גליון רס"א / פסח / ה'תשע"ו
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם מותר לאכול חמץ וקטניות במוצאי פסח שחל בשבת

- א. אכילת קטניות בפסח. ב. טלטול דבר שאינו ראוי לבעולו וראוי לאחרים. ג. מוקצה לעשירים. ד. איסור טלטולו לעניים שמחוץ לבית העשיר.
- ד. דברים הראויים לעניים, טלטולם לעשירים מחוץ לבתי העניים. ה. נוהג איסור בדבר, היתר טלטול למי שנוהג היתר.
- ו. טלטול קטניות בפסח לטובתם בהם איסור. ז. ביטול קטניות בפסח לצורך תנוהג בהם היתר. ח. לחוש שמא יאכל.
- ט. אכילת חמץ בשבת שחלה במוצאי פסח. י. אכילת קטניות או מצה שניות רשאי לטלטלם וכשם שבת שחל בשנה זו חל שביעי על פסח.

בשנה זו חל שביעי על פסח. ויש לדון האם הנוהג איסור באכילת קטניות רשאי לטלטלם ולבשלם לכבוד שבת של מוצאי החג. וכמו כן יש לעיין אם מותר לאכול חמץ באותה שבת כיון שהוא מוצאי פסח. וראשית נדון האם קטניות חשיבי מוקצה כיון שאינם ראויים לו עתה (שהרי נוהג בהם איסור). והאם מותר לבשלם דדילמא יש לחוש שמא יבא לאוכלם ונמצא עובר על מנהגו. ולאחר מכן יש לדון האם חמץ בשבת זו חשיב מוקצה.

א. אכילת קטניות בפסח

כתב הרמ"א (סי' תנ"ט ע"א) דמנהג אשכנז להחמיר שלא לאכול קטניות בפסח. ומ"מ כתב שדמותן להשהות מיני קטניות בבית ואינם אסורים בהנאה ועל כן מותר להדליק שמן קטניות וכמו כן מותר להאכילם לבהמות. וביאר הרמ"ב (סי' יב) דמותרים בכל זה כי לא קבלו עליהו רק לאסור אכילתן. ועיי' עוד ברמ"ב (שם סי' ז) שלחולה שאין בו סכנה (אם אין תחליף) רשאי לאכול קטניות לצורך רפואתו אלא שבמקום שאפשר לתותם לפני צריך לתיתם.

ואע"פ שמוותר ליהנות מהקטניות, מ"מ פעמים שלא שייך ליהנות מהם ביו"ט כגון שאינם מבושלים ואינם ראויים לבהמה, וע"כ יש מקום לומר שהם מוקצה, אלא דכיון דראוים לבני ספרד שהרבה מהם נוהגים בהם היתר י"ל דאינם מוקצה.

ב. טלטול דבר שאינו לבעולו וראוי לאחרים

והנה איתא **בשבת** (מז: א"ר) א"ר רומנס לי היתר רבי לטול מחתה באפרה. ופרש"י דאית בה קרטין פ"י שנשאר מן האור לבונה דחז"י להריח ואגב לבונה מטלטל למחתה עם אפרה, אמר אביי קרטין בי רבי מי חשיבי דעשירי היה, וכ"כ חזי לעניים, והתנן בבב"ב עניים לעניים של עשירים לעשירים, אבל דעניים לעשירים לא הוה בגד לגבייהו וה"ו קרטין גבי רבי לא חשיבי, ע"כ. מהא שמעין דמוקצה לעשירים מוקצה אפי' לעניים, וכמו כן מוקצה לעניים היא מוקצה לעשירים.

אלא דצ"ע מהא דאמר שם (קכז:) דמותר לטלטל תרומה ע"י ישראל, אע"פ דלא חזיא ליה, מ"מ כיון דחזיא לכהן, שפיר דמי. ומבואר שאם הדבר ראוי לאחרים אינו מוקצה כלל. וכן משמע מהא דאמרין **בסוכה** (מב:) מקבלת אשה (הלולב) מיד בנה או מיד בעלה ומחזרת למים בשבת, ופר"ך בגמ' פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא קמ"ל. ופרש"י אימא לבה איכא איסור טלטול קמ"ל כיון דראוי לאיש תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל.

ובאמת כבר עמדו בזה **בתוס'** (שם קכז: ד"ה כיון), ותרצו דשאני תרומה דאיסורא הוא דרביע עליה, אבל מוקצה דלא חזו מחמת גריעותא גרע טפי, וע"כ מוקצים הם לעניים. וכ"כ הרשב"א (מו: ד"ה מתיב) דשאני התם דגבי עשירים לא חזי למידי מצד גריעותיה אקצוי מוקצה ליה לגמרי ולא מסקי אדעתיהו ליתן לעניים דחזי להו, אבל הכא דאפילו לדידה חזי ליה, אלא דאריא דאיסורא רכיב עליה וחזי לאחרני לא מקצה ליה לגמרי.

וה"ו (שם כא. בר"ק) לא חילק בזה וכתב דמהתם שמעין דדבר שהוא מוקצה לעשירים הוא מוקצה אפילו לעניים, שכבר הוקצה מדעתו של בעה"ב העשיר ולא בעיא שיהא מוקצה לכל, והכי נמי משמע טעמא **בגמ'** (מו: א) דאמרין נמי גבי מפירים ונשאלין נדרים לצורך השבת, והקשו דאף אם יתירו לה ליהוי מוקצה דמי יימר דמזדקק לה בעל וחכם, אלמא מפני שאסרה הכתר על עצמה נעשה מוקצה, ע"כ. אלא שקשה על ה"ו מהא דתרומה דמותרת בטלטול משום דחזיא לכהנים (וכן קשה עליו מהא דסוכה).

שו"מ **בשער המלך** (לולב פ"ז סוף הכ"ה ד"ה ולדעת הר"ן) שכתב ליישב אליבא דה"ו דהיא דתרומה דמותר בטלטול הואיל וחזי לכהן (וכן ההיא דמקבלת אשה לולב מיד בנה דמותר בטלטול מה"ט), דשאני התם דכיון דעיקרו לא חזו אלא לכהנים וכן לולב לא חזו אלא לאינשי ובבין השמשות להכי קאי לא מקצי אינשי דעתיה, משא"כ גבי נודרת הנאה דעיקרו לאו לאחרני קאי דאפשר דהוים או למחר ישאל על נדרו, ע"כ. ועיי' מש"כ בזה **החזו"א** (סי' מג סי' ס). ועיי' עוד להלן אות י"א בנוגע להא דהרת נדרים בשבת.

ויעויין **בשו"ע** (סי' שח טע"ג) שפסק דמוקצה לעשירים היא מוקצה, ואפילו עניים אין מטלטלין. והכריעו **התוספת שבת** (סי' קט) ו**הפמ"ג** (א"ח סי' ק"ט) כדעת התוס' ודעימיהו שדבר שאינו ראוי לבעולו מחמת גריעותא הוא מוקצה אף לאחרים, אבל אם אינו ראוי לבעולו אלא מחמת איסור כגון שנדר מככר לא נעשה מוקצה בשביל זה, והואיל מותר לאחרים ואף הוא עצמו מותר לטלטלו, ואם אסור על כל העולם אז אסור לכל לטלטלו. וכן פסקו **הערוה"ש** (אות עה), **הג"ו** (אות פט) ו**המ"ב** (סי' קט). וכן הוא **בשבט הלוי** (ח"י סי' לא) ו**בנש"ש** (פ"כ אות לד ופ"כ"ב טע"ג אות ג).

ועיי' **בשבת** (קכח.) ונפסק **בשו"ע** (סי' שח טע"ג) שבמקום דשכיחי בהמות דבר הראוי להם איננו מוקצה. וכתב לחלק **התה"ד** (סי' קל) דדוקא במוקצה לעשירים מחמת שאינו חשוב להם והדבר גרוע בעיניהם הוא מוקצה לכולם, אבל הכא אין הדבר גרוע בעיניהם רק שאינו ראוי להם, ע"כ. ועיי' **בפמ"ג** (שם מ"ז סי' קכח).

ג. מוקצה לעשירים - איסור לטלטלו לעניים שמחוץ לבית העשיר

ומ"מ אף לענין מוקצה לעשירים שהוא מוקצה אף לעניים מצוינו **לשליט גבורים** (כא: אות א) ו**לב"ח** (אות ח) שנקטו דדוקא לעניים שבבית העשירים אסור והטעם שכבר הוקצה מדעתו של בעל הבית העשיר, אבל לעניים שאינם בבית העשיר לא הוי מוקצה, דפשיטא הוא דלא אמרין דמה שהוא מוקצה לאיש אחד יהיה מוקצה לכל העולם.

ואולם דעת **הט"ז** (סי' קכח) שמוקצה לעשיר והוא בביתו אסור לכל העניים, דהוי כזורקו לאשפה, ושכן משמע מדברי הר"ן הנ"ל כיון שכבר הוקצה מדעתו של בעה"ב. וכן פסקו **המ"א** (סי' קט), ו**התוס'** **שבת** (סי' קט) ו**המ"ב** (סי' קט).

ד. דברים הראויים לעניים, לטולם לעשירים מחוץ לבתי העניים

ועיי' **בתוס'** (שם קכז: ד"ה כיון) שכתב: שהא דאמרנו בפרק כל הכלים (קכח.) שירי פרוזמיות שאין בהן ג' על ג' אין מטלטלין אותן, ומשמע הא יש בהן שלש על שלש מטלטלים אע"פ שהם גרועים, היינו לעניים אי"נ אפי' לעשירים בבית עניים, ע"כ. ולכאורה משני תירוץ התוס' משמע שמה שראוי לעניים והוא בביתו של עני הוה מוקצה לעשירים כיון דלדידהו לא חזי, אלא דלתירוץ השני מי שהוא בביתו של עני אפילו אם הוא עשיר נגרר בתר הבעל בית ומותר בטלטול. וכ"כ **הט"ז** (סי' קכח). וכן פסקו **התוס'** **שבת** (סי' קט), ו**הערוה"ש** (אות עה) ו**המ"ב** (אות עה).

אלא דדעת **החזו"א** (סי' מג סי' ק) שאם היא תחת בעלות של עני מותר אף לעשיר לטלטלה אפילו מחוץ לבית העני, דכיון שעומדת לתשימש אדם לאו מוקצה היא, ומש"כ תוס' שם "אי נמי אפי' לעשירים בבית עניים" ר"ל כיון שהיא של עניים אף העשיר מותר לטלטלה, והאי אי"נ אינו אלא כמוסיף ואינם פירושים חלוקים ודלא כהט"ז שם, ע"כ.

ה. נוהג איסור בדבר, היתר טלטול למי שנוהג היתר

והנה **בשער המלך** (לולב פ"ז הכ"ה) נקט ע"פ הא דמבואר לעיל דתרומה מותרת בטלטול וכן לולב כיון שראויה לאחרים, וכן מעוד ראיות, שיש שנוהג שלא לשאוף קטאבאק ביום טוב מותר לו לטלטל הכלי ששואפים ממנו, כיון דלאחרים שרי לטלטל גם לדידה לאו מוקצה הוא, והכא עדיף משאר מקומות ולכו"ע שרי לטלטל (אף לפי הר"ן) כיון דדרך הוא שמכבדים למכובדים וע"כ לא הקצה דעתו ממנו. **[ובכת"ס** (א"ח סי' ס' ד"ה ולתשלום הענין) הביאו, ועיי"ש שמתמה עליו שסותר דברי עצמו, שהרי בהל' אישות (פ"ז יח"ב מ"ה שוב אחר זמן) כתב דהמנעים להדליק הטאבאק בנר של חלב, אסור ליתן למי שנוהג היתר שידליקנה, דעובר משום לפ"ע כיון דלדידי איסורא הוא].

ואולם **החזו"ב** (סי' תקיא אות ב) דחה ביותו השער המלך, דשאני תרומה דחזיא לכהן והיתר גמור ומצוה לכהן לאכלה, אמנם ב"מ שזה שאינו שותהו ומעלה עשן ביו"ט הוא משום איסור ע"כ לא חזי לשום בר ישראל ואתם השואפים אותו ביו"ט לדידיה לאו שפיר עבדי וא"כ לא חזי לכו"ע. אמנם אכתי יש להתיר כבה"ג כי אין זה שנמנע לשתות העשן ביו"ט אלא משום חומרא דידע דהשותים אותו ביו"ט יש להם על מה שסימוכו והיתרה הוא ועם כ"ז רוצה להחמיר על עצמו, אין בזה משום מוקצה, ע"כ. [אלא דקשה על דבריו שמהראשונים ה"ל באות א' שמשווין הא דתרומה ונדר לשאר מוקצה (דחזי לעניים ולא חזי לעשירים) ומשמע דלא מחלקים בין מקום שיש מצוה לתת לכהן וכדומה, וצ"ע]. והביאו **בשע"ת** (שם סי' ק) וכן פסק **החזו"א** (סי' מט סי' טו - טז). ועיי' **באור לציון** (ח"ג פ"כ סוף הגה ב) שני' שנקט כהשער המלך. ועיי' עוד מש"כ בגליון ש"ה).

עבודת המועדים

חודש ניסן וההכנה לחג הפסח

פרשת החודש וחודש ניסן

כתב ר' צדוק הכהן (פרי צדיק פרשת החודש, ו) "דמה"ט נקרא ראש חודש ולא 'תחילת חודש', שהוא ראש של כל החודש, והיינו שכל קדושת החודש כלול בראש חודש ובתר רישא גופא אזיל. וצריך להרגיש הקדושה מהרגל שבו באחד בו שהוא ראש החודש... וזהו "ראש השנה לרגלים" שכל קדושת המועדות כלולות ברגל דפסח, וזהו שנא "החודש הזה לכם ראש חדשים" שכלל בו קדושת כל המועדות שכלל החדשים". ושם עוד "ומראש חודש צריך להשיג ולהרגיש קדושת המועד שיבוא בחודש זה, והוא ראש השנה לרגלים, שממנו מסתעף כל קדושת הרגלים. וכשחל ראש חודש בחול צריך לקרות בשבת ששבת קודש ר"ח פרשת החודש, שבשבת שלפניו צריך להרגיש קדושת ראש חודש שיהיה בימי המעשה שאחריו, כמו שאמרנו כמה פעמים דשבת כולל כל קדושות שיבואו בימי המעשה שאחריו כמ"ש ברכתו מכל הימים וכו', וכלול בשבת זה קדושת ראש חודש שכולל רגל שבו שהוא שורש כל המועדים". ולמדנו מזה גודל מעלת ראש חודש ניסן והשבת שלפניה, ויה"ר שזכה לטעם הקדושה הנשפע בשבת זו, הן חודש ניסן והן לכל השנה.

שבר"ח ניסן מתחדש השפע על כל השנה, והוא עפ"י מה שהביא שם (עמ"ט) בשם הגר"א לבאר מה שאין נופלין על פניהן בכל חודש ניסן שחזרו רמזו בפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים" כלומר דכל החודש הוא כמו ראש חודש, ולכן כולו אסור בתענית. עוד הביא בשם השל"ה (מסכת פסחים כא, ד) שכתב שבכל ימי חודש ניסן יש קדושת ראש חודש, וביאר בזה כי כל החודש הוא בבחינת "ראש חודש" לכל חדשי השנה, וזהו שנרמזו בפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים".

כתב **בבונטרס בעיני חודש ניסן** להגר"ח קרלנשטיין בגודל מעלת ר"ח ניסן "והנה כל ראש חודש משפיע על כל החודש, וכמו שכתבו הקדמונים ז"ל דכמו שהנהגת האדם בראש השנה משפיע על כל ימות השנה, עיי' ברמ"א א"ח סי' תקפ"ג בשם הירושלמי שלא יישן אדם ברי"ה כי עי"ז מזלו יישן כל השנה, עיי"ש. כמו כן הנהגת האדם בראש חודש משפיע על כל החודש, ולכן נקראו "ראשי", ראש השנה, ראש חודש, ולא "תחילת השנה" או "תחילת החודש" [והביא כן מר' צדוק הכהן פרי צדיק ח"ב דף קט]... וזהו כי כמו שהראש הוא משכן המח משפיע על כל האברים וממנו נמשך החיות לכל הגוף, כן ראש החודש משפיע על כל החודש, וכל מה שיש בימי החודש נמצא בכח ביום ראש חודש שהוא יום לידת החודש... ולכן גי"כ הפעולות שעושה האדם ביום ר"ח משפיעין על כל החודש".

ולפי"ז כתב "יומעתה הרי מתבאר לן גי"כ טעם חדש הלענין הנ"ל דבר"ה יישן אדם מתחדש השפע על כל השנה, דהנה לפי הנ"ל דכל חודש ניסן הוא בבחי' "ראש חודש" לכל חודשי השנה, אזי הרי נמצא דכל חודש זה משפיע על כל השנה, וכיון דכל החודש מושפע מיום ראש החודש אזי הרי גם כל חודש ניסן מושפע מיום ר"ח ניסן, ונמצא ממילא דיום ר"ח ניסן יש בו התחדשות על כל י"ב חודשי השנה".

ההכנה הרוחנית לחג הפסח

מיוחד הוא חג הפסח משאר החגים, הן מצד הלכותיו הרבות ולכן נאמר דין מיוחד של "שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלושים יום קודם החג", והן מצד הענינים הרבים הדורשים הכנה רוחנית כגון עניני חמץ ומצה, ההכנה לקיום מצוות האכילה שבלייל הסדר, וכן קיום מצות סיפור יציאת מצרים ועוד. וראוי לכל אחד לקבוע לעצמו זמן לעיין בעניני החג ולהכין עצמו בהכנה הראויה, וכמו שכתב הג"ד **ישראל אליהו ויינטרוב צ"ל** (הובא בספר "אגרות דעת" אות קס"ה) **"דבר שקיבל ערך בעיני האדם אז תהיה תגובת הנפש אליו במקביל. הערכה של הדברים שבקדושה הוא כפי מה שהכיר והשיג אותם דוקא. ההתבוננות היא הפתח להכנס להערכה. כדאי להשקיע בכל יום שעה לכה"פ ללמוד מאמרים מענייני דפסח המגביהים ערך הימים בעיני האדם, להתבונן בהם. ואז כשיבוא**

